

Lausunto

16.03.2023

Asia: VN/17836/2022

Lausuntopyyntö tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta / Social- och hälsovårdsministeriet begär utlåtande om en promemoria om utvecklingsbehoven i fråga om lagstiftningen om smittsamma sjukdomar

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto 16.3.2023

Sosiaali- ja terveysministeriö

Diaarinumero: VN/17836/2022

Lausunto tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta, diaarinumero VN/17836/2022. Ministeriö on koonnut muistiossa yhteen eri toimijoiden ja viranomaisten esittämiä tartuntatautilainsäädännön muutos- ja kehittämistarpeita. Muistion tavoitteena on kuvata eri toimijoiden esittämiä tartuntatautilainsäädännön muutos- ja kehittämistarpeita tartuntatautilainsäädännön laajan uudistuksen toimeenpanon tueksi.

Muistion mukaan muutosehdotuksia ja niiden toteuttamiskelpoisuutta arvioidaan myöhemmin tartuntatautilainsäädännön uudistamistyössä. Muistiossa ei oteta kantaa siihen, onko jokin sääntely mahdollista toteuttaa ja millä edellytyksin.

Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Aluksi

Katsomme, että tartuntatautisääntely on uudistettava. Tavoitteena on oltava selkeä ja ymmärrettävä sekä oikeudenmukainen kokonaisuus. Uudistamiseen ja työryhmätyöhön on osallistettava laajasti eri sidosryhmiä. Sääntely vaikuttaa eri tahoihin, joten valmistelun on oltava laajapohjaista ja tarvittaessa on käytettävä alatyöryhmiä.

Emme keskity lausunnossamme yksityiskohtiin tai toimialakohtaisiin huomioihin, vaan nostamme esiin sellaisia seikkoja ja yleisiä teemoja, joiden katsomme olevan yritysten toimintaedellytysten turvaamisen, elinkeinovapauden sekä työ- ja sosiaalioikeudellisen sääntelyn näkökulmista tärkeitä pohdittaessa tartuntatautisääntelyn uudistamista. Lausunnon väliotsikoissa oleva numerointi viittaa muistion asianomaiseen kohtaan.

Yksityisen elinkeinotoiminnan harjoittaminen pandemian aikana (3.2.1)

Covid-19-pandemian negatiiviset vaikutukset olivat hyvin rankat niillä pk-yrityssektoreilla, joihin rajoitustoimet erityisesti kohdistuivat. Mahdollisissa tulevaisuuden epidemiatilanteissa on tärkeää pyrkiä siihen, että yhteiskunta pysyy auki ja yritykset voivat harjoittaa normaalia liiketoimintaa. Erilaiset elinkeinotoimintaan kohdistuvat rajoitustoimet johtavat merkittäviin taloudellisiin vaikutuksiin ja tilanteeseen, jossa rajoitusten voimassaoloaikana liiketoiminta muuttuu tappiolliseksi ja aiheuttaa jopa konkurssseja. Rajoitusten taloudelliset vaikutukset ovat suhteellisesti suurempia pienemmille yrityksille kuin suurille yrityksille.

Suomen Yrittäjät korostaa, että elinkeinotoimintaan kohdistuvissa rajoituksissa on kyse perusoikeuksien rajoittamisesta. Tämän vuoksi mahdollisten rajoitusten on oltava niin lieviä kuin mahdollista. Tartuntatautisääntelyn uudistamisessa pitää huolellisesti selvittää, minkälaiset rajoitukset lähtökohtaisesti täyttävät perusoikeuksien rajoitusten oikeasuhtaisuuden ja välttämättömyyden edellytykset, kun kyse on pandemiatilanteesta. Väliaikaista sääntelyä tulee välttää, vaan asiat on pohdittava ennakolta. Rajoitukset pitää rajata laajuudeltaan ja kestoaltaan siihen, mikä tartuntataudin leviämisen kannalta on kulloinkin aivan välttämätöntä. Rajoituksille on oltava riittävä tietopohja, jotta ei rajoiteta jotain sellaista toimintaa, jolla ei ole tai on vain vähäinen vaikutus taudin leviämiseen. Tietopohjan päivittäminen koko pandemian ajan on ensiarvoisen tärkeää, jotta tarvittaviin muutoksiin voidaan reagoida välittömästi. Voimakkaimpiin elinkeinotoimintaa koskeviin rajoituksiin tulee siirtyä vasta tilanteissa, joissa aikaisemmat, lievemmat toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä. Toimenpiteistä tulee laatia selkeä prosessikuvaus ja rajoituksia tulee myös lieventää välittömästi tartuntatautilanteen niin salliessa. Rajoittavaa

sääntelyä ei tule pitää voimassa kauempaa kuin tartuntojen hallinnan kannalta on välttämätöntä. Uudistuksen yhteydessä on varmistettava, että rajoitus- ja sulkutoimenpiteet voidaan määrätä ja toimeenpanna yhden lain nojalla ja yhden viranomaisorganisaation kautta.

Rajoitustoimien tulee olla täsmällisesti kohdennettuja

Suomen Yrittäjät katsoo, että taloudellisten toimijoiden toimintamahdollisuuksien kannalta on tarkoituksenmukaista soveltaa täsmällisesti kohdennettuja rajoitustoimia laaja-alaisten rajoitustoimien sijaan. On myös erityisen tärkeää, että tartuntataudin leviämisen kannalta erityisen riskin toimintaan tai tiloihin luetellaan vain hyvin harkitusti ja riittävään tietopohjaan perustuen tiloja ja toimijoita. Tilojen osalta terveysturvallisen toimintaympäristön määrittäminen on ensiarvoista, sillä tila itsessään ei levitä tartuntatauti. Tartuntariskin välttämisen keinot tulee määrittää taudin tartuntamekanismin mukaan. Erityisen riskin toiminnasta tai tiloista tulee olla todistettua näyttöä tartuntojen leviämisestä esimerkiksi aiemmissa pandemiatapauksissa. Tilojen tai toimintojen sulkemista alueellisilla yleispäätöksillä tulee välttää. Yleispäätökset eivät mahdollista eri tiloihin liittyviin erityispiirteisiin liittyvää tapauskohtaista harkintaa. Tilojen ja toimintojen erityispiirteet voivat vaikuttaa lieventävästi erityisen riskin olemassaoloon tai jopa kokonaan poistaa sen. Suomen Yrittäjät katsoo myös, ettei viranomaiselle ei tule luoda mahdollisuutta sulkea asiakastiloja vain varmuuden vuoksi. Mahdollisen rajoitussääntelyn täsmällisyys-, tarkkarajaisuus- ja välttämättömyysvaatimuksen toteutuminen tulee taata.

Elinkeinonharjoittajien yhdenvertainen kohtelu varmistettava

Suomen Yrittäjät yhtyy muistiossa esitettyyn (s. 29), jonka mukaan lainsäädännöllisin keinoin tulisi varmistaa erilaisten toiminnanharjoittajien yhdenvertainen kohtelu epidemiatilanteissa, joissa joudutaan kohdistamaan rajoitustoimia elinkeinonharjoittamiseen. Sääntelyn oikeudenmukaisuuden ja elinkeinonharjoittajien tasapuolisen kohtelun vuoksi on tärkeää, että mahdollista rajoitussääntelyä sovelletaan kaikkiin elinkeinonharjoittajiin mahdollisimman yhtenevästi. Tartuntojen leviämistä estävää sääntelyä tulisi tarkastella kokonaisuutena. Eri toimijoita ei tule asettaa huonompaan asemaan toisiinsa verrattuna ilman asianmukaisia ja todellisia perusteita.

Muistiossa todetaan (s. 29), että tartuntatautilaissa olisi tarpeellista säätää esimerkiksi osallistujamäärien rajoittamisesta sekä määritellä tarkemmin rajoitusten kohteena olevat tai niiden ulkopuolelle jäävät toiminnat. Suomen Yrittäjät pitää tärkeänä, että mahdollisia rajoituksia asetettaessa arvioidaan tarkoin mikä eri toimialojen, kuten esimerkiksi ravitsemus- tai liikunta-alan toiminnan, merkitys tartuntataudin leviämislle todellisuudessa on. Rajoituksia asetettaessa tulee myös tarkasti arvioida ovatko asetettavat rajoitukset tarkoituksenmukaisia tartuntojen leviämisen estämiseksi.

Covid-19-pandemia osoitti, että merkitystä tulee myös antaa sille, kuinka taloudelliset toimijat ottavat itse vastuuta ja voivat onnistuneesti myös omilla toimillaan estää altistumisia ja tartuntoja. Suomen Yrittäjät katsoo vahvasti, ettei rajoittavan sääntelyn tule mahdollistaa asiakasmäärien kategorista rajoitusta. Eri toimijoiden, kuten ravitsemus- ja liikunta-alan tiloissa voidaan normaaleillakin asiakasmäärillä estää tartuntojen leviäminen. Tämä on mahdollista esimerkiksi erilaisin tilajärjestelyin. Esimerkiksi liikunta- ja urheilutoimintaa koskevat toiminnot ja tilat pitävät sisällään varsin erityyppisiä tilanteita. Niiden kategorisoiminen samaan riskiluokkaan ja toiminnan rajoittaminen ei ole perusteltua.

Suomen Yrittäjät haluaa korostaa, että yritysten käyttöönottimiin, tartuntoja ja altistumisia estäviin toimiin tulee luottaa. Covid-19-pandemia osoitti elinkeinonharjoittajien ottavan käyttöön toimivia ja omaehtoisia toimenpiteitä tartuntatautien leviämisen estämiseksi. Elinkeinonharjoittajalla itsellään on yleensä parhaat edellytykset löytää sellaisia vaikuttavia ja tehokkaita ratkaisuja, jotka samalla aiheuttavat vähiten haittaa tämän liiketoiminnan harjoittamiseen.

Asiakkaiden lähikontakteja ja ruuhkautumistilanteita voidaan yrityksissä välttää myös muiden keinojen kuin asiakasmäärärajoitusten kautta. Asiakasmäärärajoitusten valvonta on myös monissa asiakastiloissa käytännössä mahdotonta. Asiakasmäärien rajoittamisen tulisi siten olla viimesijainen keino. Mikäli kuitenkin asiakasmääriä on tarkoituksenmukaista rajoittaa, ei asiakastiloissa oleskelua koskevassa henkilömäärälaskennassa tule ottaa huomioon asiakastiloissa olevaa henkilökuntaa. Henkilökunnan mukaan ottaminen laskentaan johtaa työllisyyttä koskeviin kielteisiin vaikutuksiin, aiheuttamatta kuitenkaan merkittävää lisäystä mahdollisiin tartuntataudille altistumisiin ja sen leviämiseen.

Edellä mainituilla huomioilla on juridista merkitystä, kun arvioidaan rajoitustoimien oikeudellista pätevyyttä perusoikeuksien rajoittamisen välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden näkökulmasta. Nämä seikat on otettava huomioon, kun sääntelyä uudistetaan.

Elinkeinotoiminnalle aiheutuvat kustannukset korvattava

Suomen Yrittäjät yhtyy muistiossa todettuun ja katsoo (s. 29), että elinkeinon harjoittamiseen kohdistuvien rajoitusten kustannusten korvaamisesta tulisi säätää.

Pandemiatilanne ja siitä aiheutuvat elinkeinotoiminnan rajoitukset ja lisävelvoitteet sekä näistä syntyvät kustannukset eivät ole normaaliin yrittäjäriskiin kuuluvia. Tyypillisesti pandemiatilanteessa

myöskään keskeytys- tai muut vakuutukset eivät korvaa yrityksille aiheutuvia vahinkoja ja menetyksiä.

Näistä syistä on tärkeää, että elinkeinonharjoittajille korvataan viranomaisten asettamista rajoituksista ja erityisistä velvoitteista aiheutuvia vahinkoja ja kustannuksia. Erityisesti sulkua- ja rajoituspäätöksistä aiheutuvien menetysten kompensointi on tärkeää.

Tällaisia normaalitoimintaan liittymättömiä kustannuksia voi syntyä useilla eri tavoilla toimialasta ja liiketoiminnan laadusta riippuen. Kustannukset voivat olla esimerkiksi ylimääräisiä henkilöstökustannuksia, sekä liikevaihdon alenemisesta tai jopa kokonaan loppumisesta aiheutuvia vahinkoja. Elinkeinoharjoittajalla saattaa olla myös muun lainsäädännön tai sopimuksen perusteella velvollisuus korvata kuluttaja-asiakkaille palveluiden keskeyttämisestä aiheutuneita kuluja, joita ei ilman sulkua- tai rajoitustoimia syntyisi.

Myös viranomaismääräyksistä johtuvat, esimerkiksi ylimääräisten suojarusteiden hankinnoista aiheutuneet kustannukset, tulee korvata yrityksille. Covid-19-pandemian aikana esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan yritykset, jotka hoitivat julkisen sektorin näille osoittamia asiakkaita, eivät voineet viedä ylimääräisistä suojarusteista aiheutuvia merkittäviä kustannuksia hintoihin, mutta eivät myöskään saaneet julkiselta sektorilta niiden hankinnasta riittävää korvausta. Tilanne oli yritysten kannalta kohtuuton.

Kustannusten korvaustapa ja hakuprosessi on oltava selkeä ja etukäteen tiedossa. Elinkeinoharjoittajien yhdenvertainen kohtelu korvausmenettelyn osalta tulee taata. Korvausmenettelyn tulee kohdistua kaikkiin yrityksiin ilman omavastuuaikaa. Nämä seikat on huomioitava, kun sääntelyä uudistetaan.

Pandemia sekä työ- ja sosiaalioikeudellinen sääntely (3.2.2)

Katsomme, että tartuntatautisääntelyn yhteydessä on arvioitava covid-19-pandemiasta saatujen kokemusten perusteella myös työ- ja sosiaalioikeudellisen sääntelyn toimivuus pandemiatilanteessa sekä sääntelyn muutostarpeet.

Covid-19-pandemian aikana Suomessa toteutettiin väliaikaisia työlainsäädäntöuudistuksia. Työntekijän lomautusta edeltävää lomautusilmoitusaikaa lyhennettiin 14 päivästä viiteen päivään. Samoin lyhennettiin lomautusta koskevien yhteistoimintaneuvotteluiden kestoaikaa kuudesta viikosta tai 14 päivästä viiteen päivään. Samalla mahdollistettiin se, että työnantajalla oli oikeus lomauttaa myös määräaikaisessa työsuhteessa työskentelevä työntekijä samoilla edellytyksillä kuin

työntekijä, jolla on toistaiseksi voimassa oleva työsopimus. Koeaikaa koskevaa säännöstä muutettiin siten, että työsopimus voitiin koeaikana purkaa myös taloudellisella tai tuotannollisella perusteella.

Edellä mainitut sääntelymuutokset osoittautuivat tärkeiksi yritysten ja työpaikkojen säilyttämisen kannalta. Pandemiatilanteita varten pitäisi etukäteen luoda mekanismi, jolla edellä kuvatut ja muut tarvittavat työlainsäädäntömuutokset voidaan ottaa nopeasti ja joustavasti käyttöön.

Suomen Yrittäjät korostaa, että mainitut työlainsäädäntömuutokset pitäisi ehdottomasti toteuttaa niin, että ne koskevat kaikkia yrityksiä samalla tavalla. Covid-19-pandemian aikana näin ei tehty, vaan osa yrityksistä jäi mainittujen poikkeusmahdollisuuksien ulkopuolelle johtuen siitä, että työehtosopimusosapuolet eivät tehneet lainsäädäntömuutoksia vastaavia muutoksia työehtosopimukseen. Tällainen pitää jatkossa välttää. Tämä olisi toteutettavissa säätämällä, että em. säännöksiä saa soveltaa siinäkin tapauksessa, että työehtosopimus sisältää pidemmät lomautus- tai neuvotteluajat. Tämä sääntelytapa ei vaikuttaisi työehtosopimusosapuolten mahdollisuuteen sopia ilmoitusajoista, mutta varmistaisi sen, että pandemiatilanteessa lainsäädännön mukaisia lyhyitä määräaikoja voitaisiin soveltaa kaikissa yrityksissä.

Toteamme vielä, että uudistuksessa pitäisi varmistaa se, että tartuntatautipäivärahaa voidaan pandemiatilanteissa maksaa myös ilman tartuntatautilääkärin erillistä karanteeni- tai eristämispäätöstä yksinomaan sillä perusteella, että tartunta on luotettavasti todettu.

Pandemian johtaminen ja hallinta (3.2.4)

Suomen Yrittäjät katsoo muistiossa todetun mukaisesti (s. 30), että ministeriön antaman ohjauksen suhdetta eri toimijoiden toimivaltaan tulisi selkeyttää, kun operatiivinen johtaminen ja hallinta on jakautunut useammalle toimijalle paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Selvityksessä todetaan myös (s. 31), että pandemian aikana toteutetut toimenpiteet olivat epäsuhtaisia.

Covid-19-pandemian aikana säännöt asettivat reunaehdot päätöksien toimenpanolle, mutta viranomaisille jäi harkintavaltaa päätöksien antamisen ja niiden laajuuden suhteen. Suomen Yrittäjät pitää tärkeänä varmistaa, että alueelliset viranomaiset tulkitsevat ja soveltavat säännöksiä yhdenmukaisella tavalla kaikkialla Suomessa. Mikäli olosuhteet alueilla ovat samanlaiset, eivät yritykset saa alueellisen päätöksenteon vuoksi joutua perusteettomasti huonompaan asemaan eri puolilla Suomea asetettavien rajoitusten suhteen. Yritysten yhdenvertainen kohtelu tulee taata.

Suomen Yrittäjät pitää tärkeänä elinkeinonharjoittajille tarkoitetun viestinnän selkeyttämistä pandemiatilanteessa. Covid-19-pandemian aikana tiedotus oli hajanaista ja epäselvää. Tieto oli

sirpaleista eri toimijoiden, kuten mm. sosiaali- ja terveysministeriön, THL:n kuntien, aluehallintovirastojen ja sairaanhoitopiirien internetsivuilla. Tiedotusta tulee kehittää siten, että yrityksiin kohdistuva viestintä keskitetään yhdelle toimijalle, jotta yritysten on mahdollista löytää kaikki tarvitsemansa tieto heidän elinkeinotoimintaansa kohdistuvista rajoituksista tai määräyksistä yhdestä paikasta.

Alueiden eristäminen tai sulkeminen (3.2.5)

Yhdymme muistiossa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan sääntelyuudistuksen yhteydessä pitää pohtia onko ja millä edellytyksillä, mahdollista säätää normaalioloissa jonkin alueen rajojen sulkemisesta.

Rajojen terveysturvallisuus (3.2.6)

Muistiossa todetun mukaisesti (s. 32) covid-19-pandemian aikana rajojen terveysturvallisuustoimilla pyrittiin estämään ulkomaista alkuperää olevien tartuntojen leviämistä Suomeen, hidastamaan epidemian leviämistä Suomessa, sekä estämään muuntuneiden viruskantojen leviämistä.

Suomen Yrittäjät haluaa muistuttaa, että rajojen terveysturvallisuuteen ja matkustusrajoitukseen liittyvällä sääntelyllä on merkittävä vaikutus matkailualalla toimivien yritysten lisäksi myös mm. rakennus-, kuljetus-, ja kaupan aloille. Mahdollisilla matkustusrajoituksilla on merkittävä negatiivinen vaikutus elinkeinotoimintaan matkailualaa laajemmin.

Suomen Yrittäjät pitää ensinnäkin tärkeänä, että sääntely on yhdenmukaista muun Euroopan kanssa. Maahantulorajoitukset eivät perusteettomasti saa olla muuta Eurooppaa tiukemmat.

Suomen Yrittäjät katsoo, että mahdollisten matkustusrajoitusten tulee olla oikeasuhtaisia, selviä ja yksiselitteisiä. Matkustusta koskevan viranomaisviestinnän tulee niin ikään olla selkeää ja johdonmukaista. Matkailun toimialaan kohdistuvat rajoitukset ja siitä aiheutuva vaikea taloudellinen tilanne eivät saa pitkittyä tarpeettomasti. Tartuntatautilanteessa on luotava edellytykset terveysturvalliselle matkailulle ja löydettävä tasapaino sekä matkustusta rajoittavan sääntelyn, että matkailualan toiminnan mahdollistamisen suhteen. Sekä matkailijoiden että matkailualan toimijoiden kannalta olennaista on, että maahantulorajoitukset ovat ennakoitavia myös pidemmällä aikavälillä. Selkeä ja johdonmukainen lainsäädäntö on tärkeä sekä matkailijoiden että elinkeinotoiminnan näkökulmasta.

Tartuntatautisuoja osoittava todistus (3.2.8)

Suomen Yrittäjät yhtyy muistiossa todettuun (s. 34–35) ja pitää kannatettavana sellaisen yleisen ja vapaaehtoisesti käyttöönotettavan terveysturvallisuusinstrumentin lisäämistä lainsäädäntöön, jolla voidaan taata elinkeinotoiminnan jatkuvuus tartuntatautilanteissa. Instrumenttia ei tule kuitenkaan käyttää terveysturvallisuusveloitteena tai rajoituskeinona, vaan ainoastaan keinona välttää muutoin elinkeinonharjoittajan toimintaa kohdistuvat rajoitukset ja veloitteet.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Janne Makkula
johtaja

Sanna Lempiäinen
asiantuntija

Lempiäinen Sanna
Suomen Yrittäjät ry